

دیوید دیچز

D. Daiches

سخن‌شناسی و جامعه‌شناسی - ۲

نقش توصیفی سخن‌شناسی مبتنی بر جامعه‌شناسی

و بدینگونه سخن‌شناسی مبتنی بر جامعه‌شناسی می‌تواند ما را در احتراز از خطا در باب ماهیت اثر ادبی مورد بررسی‌مان، باروشن کردن مهمی که به‌انجام آورده یا توضیح مواضع‌هایی که آگاهی بر آنها بعضی‌ها برای اثر را آشکار می‌سازند، یاری کند. از این روی نقش سخن‌شناسی مبتنی بر جامعه‌شناسی نقشی است توصیفی و ترسیمی و از آنجا که توصیف درست مقدم بر ارزش‌گذاری است می‌توان آن را دستیار سخن‌شناسی خواند، دست‌یاری که گاه‌گاه سخت نیز بکار می‌آید. اگر بادانسی کافی در باب آئین «عشق در باری» «Troilus and Criseyde» اثر چاوسر (۱۸) را در مطالعه گیریم از آنجا که اساس این اثر بر روی آن آئین نهاده شده است آن را روشن‌تر درمی‌یابیم و بااطمینان بیشتر به تقویم آن دست‌می‌یازیم.

تبیین جامعه‌شناختی خاصه های يك عصر

اما سخن‌شناسی مبتنی بر جامعه‌شناسی نقشی ازین مهم‌تر دارد، چه می‌تواند با یاری خوانندگان آثار ادبی در فهم این مهم که چرا آثاری که در يك دوره‌ی معین نوشته شده‌اند نقص‌های همانندی دارند و حتی توضیح ماهیت این نقص‌ها - گو اینکه نفس کشف نقص در يك اثر ادبی به استعانت انکاره‌های ادبی محض انجام می‌شود - به پیشبرد دانش کمک کند. برای پی‌بردن به این نکته که بعضی انواع احساسات‌سازی (۱۹) - از آنگونه که پایان «The Little Minister» اثر «Barrie» را آلوده است - نقصی ادبی است کسی بسراغ تاریخ اجتماعی نگار نمی‌رود، اما تاریخ اجتماعی نگار می‌تواند با متوجه ساختن ما به علت‌های بروز احساسات‌سازی به معرفت‌مادر باب آن بیفزاید. اگر بدنبال خواندن «Romance of the Rose» از «G. de Lorrain» و ادامه‌اش توسط J. de Meun از تفاوت لحنی که میان قسمت اول و آخر آن وجود دارد به شکفتی در آئیم تاریخ اجتماعی نگار می‌تواند با نشان دادن این نکته که لحن قسمت اول این اثر از خصوصیات فکری يك طبقه‌ی اجتماعی معین در يك دوره‌ی معین تبعیت می‌کند و حال آنکه لحن قسمت دوم آن حالت روحی نویسنده‌ی را باز مینماید که از عادات فکری يك طبقه‌ی جدید و تازه بدوران رسیده متأثر است به مادر شناخت کاملتر اثر و عوامل دست‌اندرکار ایجاد آن کمک کند. سخن‌شناسی به کیفیت توجه دارد (به نقص، خوبی و یابی تفاوتی) حال آنکه تاریخ اجتماعی نگار، به مانند روانشناسی، به ما می‌گوید که چرا این کیفیت مادر يك اثر ادبی بروز کرده‌اند.

بنیادگزار ادب انگلیسی (۱۴۰۰-۱۳۴۰) G. Chaucer - 18

Sentimentality - 19

سخن‌شناس معطوف به جامعه‌شناسی، در عمل

بررسی زمینه‌ی اجتماعی آثار یک نویسنده و تاثیر آن زمینه اجتماعی در آثار و اصولن طویل‌اند زیرا که این پژوهش‌ها در ابتدا به توصیف این زمینه می‌پردازند و سپس یکایک آثار آن نویسنده را با در نظر گرفتن این توصیف مورد تحقیق قرار می‌دهند. از این روی نمیتوان با نقل نمونه‌های کوتاهی، شیوه‌ی کار این سخن‌شناسان را چنانکه شایسته است باز نمود. در کتاب «The Dickens World» (۲۰) از «H. House» که از آثار ارزنده‌ی سخن‌شناسی مبتنی بر جامعه‌شناسی است مولف نکته‌های مورد نظر خود را با تقسیم کتابش به بخش‌هایی که بطور متناوب یکی وقف بررسی صحنه‌ی متغیر تاریخی روزگار دیکنز شده و دیگری به مطالعه انعکاس آن تغییرها در رمان‌های او اختصاص داده شده اثبات میکند. در مقدمه‌ی کتاب توضیحی که مولف در باب هدف خود میدهد به روشنی عنایتی را که این گونه بررسی‌ها در پیش نظر دارند روشن میکند.

در این کتاب کوشش شده است تا بشیوه‌ی بسیط و ساده رابطه‌ی میان آثار دیکنز و زمانی که این آثار در آن نوشته شده است، رابطه‌ی میان تهذیب‌گرایی (۲۱) و بعضی چیزهایی که او مذهب میخواستشان، رابطه‌ی میان برداشتی که از زندگی در کتاب‌هایش کرده است و جامعه‌ی بی‌که در آن زیسته‌شان داده شوند. سراسر این اثر مشحون از حقایق و نقل قول‌هایی است که از منبع‌های گوناگون شده زیرا که تنها زبان دقیق معاصران است که ایقان آور است. روندا ندریسه و تخیل نویسنده‌ی بی‌که این چنین با حادثه‌های زمان خود در پیچیده است با آگاهی از نظر دیگران در باره‌ی آن حوادث بهتر میتوان دریافت...

با خواندن قطعه‌ی زیر که از فصل ششم (صحنه‌ی متغیر) کتاب آقای هاوس گرفته شده است میتوان تا حدودی با بعضی نظرهای سخن‌شناسی مبتنی بر جامعه‌شناسی آشنایی یافت.

«دیکنز در روزگاری زندگی میکرد که شاهد قوام گرفتن انگلستان نو و اولیکارشی (۲۲) طبقه متوسط که حاکم آن است بود. دوران کودکی او با ستیزه‌هایی که بر سر آزادی کانولیک‌ها و لایحه‌ی اصلاح و تهذیب قانون انتخابات در گرفته بود پایان یافت. حیات نویسنده‌ی او درست هم‌زمان حکمرانی کسانی بود که اجاره بهای سالانه‌ی خانه‌های آنها دست کم ده لیره بود (۲۳) بود. حکومت طبقه‌ی متوسط هدفی جز انجام اصلاح‌های مورد پسند این طبقه، الغای امتیازهای قدیم و نسخ راه و روش پیشین نداشت. (آقای هاوس در فصلی دیگر به تفصیل نشان میدهد که چگونه نفس الغای این امتیازها در بافت رمان‌های دیکنز تاثیر نهاده است.)

این دوره، ایام الغای قیودی بود که بر تجارت و صنعت و تملک تحمیل شده بودند و زمان جرح و تعدیل نظام حقوقی و اداری موجود که بنتیجه‌ی همه‌ی این‌ها قدرت طبقه‌ی متوسط بدان بازسپرده شد.

۲۰- Oxford University Press ۱۹۴۱

۲۱- Reformism

۲۲- Oligarchy چندسالاری، رژیم حکومتی که بدست چند تن محدود اداره شود.

۲۳- به موجب اصلاحی که در ۱۸۳۲ در قانون انتخابات انگلیس به عمل آمد حق رای دادن تعمیم داده شد و همه کسانی که خانه‌هاشان سالانه دست کم ۱۰ لیره اجاره بها داشت مشمول این قانون شدند «م»

تأثیر پیشرفتهای فنی که در فاصله سالهای ۱۸۱۲ تا ۱۸۷۰ صورت گرفتند بر روی کسانی که شاهد آن تحولات بودند، بسیار عمیق تر از پیشرفت‌های صنعتی بعد از آن زمان بر ذهن مردم بودند. ایجاد خط آهن زندگی مردم آن زمان را در سراسر مملکت زیر و رو کرد و تأثیری بسیار ژرفتر از تأثیر اتومبیل و هواپیما بر روی آن نهاد. امروز برای ما که به تغییرهای دائمی خو گرفته ایم تصور حالت آمیخته از بهره جوئی و هیجان روحی که مردم با آن با راه آهن، تلگراف و کابل‌های زیر دریائی روبرو میشدند بسیار دشوار است. پدر بزرگان ما از دیدار کتابخانهائی مانند آثار «Lardner» در باب موتور بخار یا کتاب دیگرش «Museum of Science and Art» که با گراورهای نیز مصور بودند غرقه در حیرت میشدند. دیدار چرخ‌ها و دنده‌ها و سوپاپ‌ها در آنها نوعی انجذاب زیبا شناختی پدید می‌آورد. اطلاع‌های جسته گریخته‌یی که در باب اخترشناسی و زمین‌شناسی بدست می‌آوردند به تأمل‌هایی، که اغلب نتایجی ناخوش نیز داشتند، در باب آفرینش جهان و امیداشتشان، فصولی که در باب کابل‌ها و تلگراف‌ها تهیه شده بودند نیروی مقاومتشان را در هم میکوفت و وادارشان میکرد تا گزافه‌ی «پوک» را تکرار کنند (۲۴)

آنان که فکورتر بودند با این ترس کارلایل، که نخستین بار در ۱۸۲۹ آوازه‌اش در افتاد، سهیم بودند که مکانیزه شدن زندگی بیرونی سرانجام به مکانیزه شدن مصیبت‌زای ذهن آدمی منتهی شود. اما همه‌ی ایشان، پس از درنگی و مقاومتی، ناگزیر شدند که جهان نو و تغییرهای اجتماعی همپای آن را بپذیرند و دیگران نیز چون دیگران ازین مقوله گریز نمیتوانستند.

اگر دو کتاب «Pickwick» و «Our Mutual Friend» را در برابر هم بگذاریم اندکی از این دیگرگونه‌ها دستگیرمان میشود. این دو کتاب، که نوشته‌ی یکنفر است (با چشم پوشی از تفاوت‌هایی که میان شکل، تم، حالت و زمینه‌ی آنها وجود دارد و نیز ندیده گرفتن تغییرهایی که حاصل تأثیر زندگی خصوصی دیگران در هنر او می‌باشد و تکاملی که در ذات هنر او پدید آمده) آشکارا پدید می‌کنند که حاصل دو «اقلیم» مختلف می‌باشند.

گاه گاه در بحث از زمان‌های دیگر می‌گویند که قهرمانان بزرگ او می‌توانند از کتابی به کتاب دیگر منتقل شوند بی آنکه خدشه‌یی در هیچیک از آن دو کتاب وارد آید. اما اگر لمحه‌یی بر سرشت «Sam Weller» در «Our Mutual Friend» تأمل کنیم نقص‌های این انتقاد را در می‌یابیم. اندام و چهره‌ی قهرمانان همانقدر که لباس‌هایشان دیگرگون شد تفاوت یافته است: اداهای «فرومایگان» رنگی تازه بخود گرفته است، و افراد تغییر پیدا کرده اند مست کردن Boffin همانقدر برای آدم غیر منتظره است که دوئل کردن «John Harmon».

احساس میکنیم که مردم کارد و چنگال خود را بگونه‌یی دیگر بکار می‌برند و همه مراعی آداب‌تر شده‌اند. مردمان غریب احوال و شکفت‌انگیزی که در کتابهای اولیه وجود داشتند در میان خلق بی آنکه توجه خاص کسی را برانگیزند آمد و شد می‌کنند، در کتابهای اخیرتر، این گونه‌کسان، به احتمال بسیار انگشت‌نمای مردم میشوند و ناگزیر از اختیار عزلتی تلخی بار، هم‌رنگی معنائی تازه بخود گرفته‌اند. «Silas Wegg» و آقای «Venus» به‌خلاف «Daniel Quilp» پادنیای خودچور

۲۴ - Puck اشاره است به قهرمانی بدین نام در نمایشنامه‌ی A Midsummer Night's Dream از ویلیام شکسپیر

در نمی آیند. طبقات متوسط خودستاتر اند و طبقات پائین بخود کمتر مطمئن اند. لندن، با آنکه حدود جغرافیائی اش وسیعتر شده است رازناکی و کشندگی خود را از دست داده است؛ گوئی پلیس آن را گشوده است. صحنه‌ی اجتماع محدودتر، شلوغ‌تر، و به وضعی خاص، خفه و دل‌تنگی‌آورتر شده است. گوئی حتی ماهیت هوا هم گشته است و بر مسوولیت کار «اصلاح بهداشتی» به نهایت افزوده است! در «Pickwick» بوی بد فقط بوئی بد بود اما در «Our Mutual Friend» این نکته خود مساله‌ی شده است.

این تغییرها را نمیتوان فقط از «ماشین» یا علت یگانه‌ی دیگری دانست؛ تاثیر کلی دیگر گونیهای حاصل چنان بهت‌آور است که بدون بررسی مفصل تاثیر تغییرهای بیرونی بر روی کارهای دیکنز فهم آثار او ممتنع است. (آقای هوس آنگاه بنقل منابع معاصر در باب این تغییرهای خارجی میبردازد.)

ترتیب کلی وقایع کتاب *Dombey and Son*، اگر فرض کنیم که طرح کتاب با نوشتن آن در سال ۱۸۴۸ تمام شده باشد، خوب پیش‌رفته است. Florence در آن هنگام مادر فرزندی بود که خود آنقدر بزرگ شده بود که میتواند باروشن‌بینی و ذکاوت دربارهی «عمومی بیچاره» اش سخن بگوید فرض کنید که وی (فلورنس) در آن هنگام بیست و یکی دو ساله بوده، Paul حدود سال ۱۸۳۳ بدنیآ آمده و در ۱۸۴۰ یا ۱۸۴۱ از دنیا رفته بوده است. و این با بعضی وقایع عمده‌ی که با حوادث تاریخی می‌توان سنجد جور در می‌آید. سفر *Dombey* و سرگرد *Leamington* بلافاصله پس از *Paul* صورت می‌گیرد؛ خط آهن لندن - پیرمنگام، که آن دو سفر خود را با آن به انجام آوردند در ماه سپتامبر ۱۸۳۸ افتتاح شد *Royal Hotel*، «لیمینگتن» که ایشان در آن اقامت کردند در ۲ - ۱۸۴۱ از میان رفت. در توصیف صحنه‌های «لیمینگتن» دیکنز از خاطرات ایام تعطیلی که با «*Hablot Browne*» در آنجا گذرانیده بود مددجسته است، *Mark* آقای «*Garker*» در ایستگاه «*Paddock Wood*» تنها پس از ۱۸۴۴ که خطی از آنجا به «*Maidstone*» کشیده شد، محتمل بوده است. بدینگونه وقایع کتاب با حوادث تاریخی، بدون آنکه تقریبین خطایی از این باب در آن راه یابد، مطابقت میکنند. درین کتاب هنوز حوادث ورنک بوی بسیاری از دهه‌ی سوم قرن نوزده وجود دارد «*Sol Gills*» با پیشه‌ی قدیمی اش و حتی خود دومبی با زمانده‌هایی از قرن‌ی مرده بنظر می‌آیند.

برویم کتاب نشان دهنده‌ی «هوشیاری از زندگی در جهانی متغیر» چه از دیدگاهی عاطفی و چه از نظری عملی است و نرسی را که از این تغییرها و تاثیر آنها در زندگی روزمره وجود دارد و نیز کیفیت نوپدید حیات را مینمایاند. در وجود شخص «دومبی» بهتر از هر کس دیگر میتوان دریافت که چگونه دیکنز پتمندی حالت زمان خود را میفهمد و احساسهای تازه را در ادبیات تخیلی درمی‌آمیزد.

این حالت و جو تازه بیشتر بسبب احداث خط‌های آهن پدید آمده است؛ انتشار کتاب مصادف با شیفتگی خاصی بود که در میانه‌های دهه‌ی پنجم قرن نوزده نسبت به راه آهن همه‌جا را گرفته بود. در باب تاثیر این سالها در حیات اجتماعی انگلیس هر چه بگوئیم گزافه ننگفته‌ایم. در عمل، سراسر کشور شیدای پول‌شده بود طرفکر عامه نسبت به سرمایه‌گذاری دیگرگون شده بود و این نکته آشکار بود که شرکت‌هایی که با سرمایه‌های شراکتی کار میکردند، باهمه‌ی نقصی که در اداره‌شان وجود داشت، عنصرهای ثابت و موثر اقتصاد آینده خواهند بود. راه آهن بیکاران را جذب کرد و بارفع بیکاری ترس از بروز انقلاب را زایل ساخت. مصرف داخلی با

به بود و وضع حمل و نقل افزایش یافت، بهداشت غذا، اثاث منزل و متعلقات زنده گی بسرعت تغییر ماهیت دادند، منظری شهرها نیز بادستکاریها و آرایش های تازه، کیفیت زیباشناختی تازه بی یافتند. اما از همه ی این تغییرها مهمتر، منظر و ریتم زندگی فردی همگان، حتی يك کارگر و خانواده اش که در يك ترن درجه سوم سفر میکنند، است که زیر و زبر شده .

آقای هاوس آنگاه به مطالعه ی تاثیر این تغییرهای اجتماعی در رمان های دیکنز میپردازد و بخصوص بر تائیری که از تضاد و تقابل جهان تازه بی که بواسطه ی احداث خط های آهن پدید آمده و دنیای قدیمی و در حال پژمردن دلچانها، گرفته است تاکید بسیار میکند.

وی بهمچنین نشان میدهد که چگونه، با توصیف تغییری که در حومه شهرها و روستاها پدید آمده، از دید مسأوری که در قطار نشسته و از پنجره بخارج نگاه میکند، او میتواند منظره کلیسی انگلستان نو صنعتی را ترسیم کند و تفاوتش را که در وضع زندگی مناطق شلوغ کارگری با خانه های وسیع اربابی وجود دارد بنمایاند

پس از توصیف تفصیلی زمینه ی اجتماعی آن روزگار، آقای هاوس ببحث در باب تعدادی از رمان های دیکنز و سیماهایی از آنها، که اگر خواننده بموامل اجتماعی و اقتصادی دست اندر کار در ساختمان طرز فکر نویسنده ی آنها وارد نباشد آنها را بدرستی در نمی یابد، میپردازد و از آن جمله می نویسد:

«Great Expectations» نموداری کامل از يك دوره جامعه ی انگلیس است؛ بیانی است از آنچه پول میتواند، از نیک و بد، انجام دهد. طبقه ی رامتشخص سازد، فضیلت را تباه سازد، رفتا و آداب را بهنجارتر کند و باب شادیها و لذات ناشناخته ی را بر روی صاحبان آن بگشاید؛ حالتی که در کتاب وجود دارد حالت زمان تصویری حدود و اقیامت کتاب نیست بلکه حالت دوره یی است که کتاب در آن نوشته شده است، مسلم دانستن این فرض که «Pip» میتواند با پول عوض شود و از دست دادن دوستی رامیتوان بابدست آوردن دوستان بانفوذ و لهجه یی مذهب (۲۴) جبران کرد از خصوصیات جامعه یی است که از اقتصاد داخلی خود مطمئن است و در خارج از کشور مدام بازارهای تازه می یابد، و این نکته یی است که در انگلستان دهه های سوم و چهارم قرن (که ظاهراً وقایع کتاب در آن زمان اتفاق می افتد) غبسر محتمل است .

« فرهنگ مکتسب «پیب» فرهنگی صرف بورژوازی بود که از حد فرا گرفتن خوش لهجه حرف زدن و آداب و رسوم غذا خوردن و لباس پوشیدن را رعایت کردن فراتر نمیرفت. ازین نظرها يك نجیب زاده ی روستایی، باملکی در يك نقطه ی دور افتاده، با احتمال بسیار، حتی در هنگام جلوس ملکه ویکتوریا، بیشتر یکی از همسایگان زارع میمانست تا به آقای دومبی، جریان اتاعه ی لهجه ی مذهب (۲۵)، لندن و بخش های اطراف آن، همچون معیاری برای يك فرد متشخص هنوز کامل نشده بود، ادامه ی سریع آن در سراسر دوره ی دیکنز جو اساسی همرنگی افسزون

۲۴- باید دانست که هیچ چیز همچون «لهجه» یی که مردان کلیسی بدان سخن

میکوید مشخص طبقه و پایگاه اجتماعی او نیست. «م» Educated-۲۵

اندیشه و هنر - ۴۷۰ سخن شناسی

شونده بی بود که میان طبقه‌ی متوسط و عامی وجه‌دداشت، و توسعه‌ی مدارس ملی (۲۶) از عامل‌های تقویت‌کننده‌ی آن بودند.

نویسنده‌ی کتاب به ما میگوید که «پیپ» خیلی چیز میخواند و از آن لذت میبرد، اما از اینکه چه میخوانده است یا این خواندنیها چه اثری بر ذهن او میگذاشته‌اند یا چه نوع لذتی از آنها میبرده بی‌خبریم. میدانیم که وی (شکسپیر) را می‌شناخته و از (بازی) در تئاتر چیزهایی میدانسته بطوریکه میفهمیده آقای (واسیل) در هیبت Waldengarver چیزی مسخره است اما دیگر لذت‌هایی را که از تئاتر رفتن میبرده باید خودمان حدس بزنیم و قضاوت کنیم؛ به حتم موسیقی و نقاشی در زندگی او سهم عظیمی نداشته‌اند.

اشخاصی مانند «پیپ»، «Herbert Pocket» و «Traddles» فرهنگی بجز آراستگی اخلاقی ندارند، اینان مردمانی، حساس، دوست‌داشتنی و هوشیارند اما فعالیت‌های عادی آنان محدود بیک حرفه و در خانه بکنار آتش نشستن است. هنگامیکه یکی از نوع ایشان دامنه‌ی فعالیت‌های خود را بسط بدهد این بسط در جهت «کار اجتماعی» است و این کار اجتماعی نیز با احتمال بسیار تحت تسائیر حرفه‌ی اوست.

«Allan Woodcourt» دکتر خوبی است و آقای «Milvey» کشیش نیک نفسی است. فعالیت‌های دیگر «David Copperfield» نوشتن رمان‌هایی است مانند «Great Expectations» و «David Copperfield» بدینگونه بدایره‌ی کامل میرسیم.

در اینجا سخن‌شناسی معطوف بجامه‌شناسی بعضی سیمای آثار ادبی را با متوجه ساختن ما بطریقی که تغییرها و عوامل دیگر اجتماعی در آن آثار انعکاس یافته، بر ایمان روشن میسازد. وی سر تقویم و ارزیابی آن آثار را ندارد و تنها از زاریه‌های تازه نورهایی به اثر میتابد و به ما تندر تاریخ دان یا سخن‌شناسی معطوف بروانشناسی منظرهای مهم آثار ادبی را با توضیح اینکه چگونه بدین صورت که هستند درآمده‌اند مورد بحث قرار میدهد.

صورت‌بندی (۲۷) که بحاصل تابش این نورهای جوینده از اثر هوبدا میشود نه صورت‌بندی «حقیقی» آن است و نه صورت‌بندی کامل آن. اصولن باید گفت که هیچ صورت‌بندی واحدی چنین نیست. اما، البته، صورت‌بندی بی‌است که اگر در موقع نگریستن به اثر ادبی، از دیدگاه‌های دیگر آزرهم پیش چشم بگیریم بر فهم و تمتع ما از آن اثر می‌افزاید، زیرا که آثار ادبی سطوح گوناگون دارند و درین سطوح معانی بشمار هفته‌است که هر یک از دیگری می‌روید و هیچ سخن‌شناسی واحد یا هیچ دبستان سخن‌شناسی منفردی نمیتواند به همه‌ی این سطوح و معنی‌های تو بر توی آثار ادبی دست یابد.

اعمال سخن‌شناسی مبتنی بر جامعه‌شناسی بر چه نوع آثاری سود بخش‌تر است ؟

میتوان گفت که بکار گرفتن سخن‌شناسی مبتنی بر جامعه‌شناسی در مورد آثار منشور سخت سودرسان‌تر از اعمال آن بر اشعار غنایی است. رمان‌های منشور تا این اواخر، در انگلستان، یکی از وسایط جمعی بود که مفاهیم آن از تفاهم میان نویسنده و خواننده بر سر ارزش اعمال و ماهیت اخلاق انسانی مایه می‌گرفت. (بکتاب «The Novel and The Modern world» اثر Daiches فصل اول نگاه کنید)، حال آنکه شاعر غزلگوی بیشتر هم خود را مصروف بیان بینش فردی خود از واقعیت میکند. هنگامی که «Robinson Crusoe» در جزیره‌ی تنها افتاد سر به جیب تفکر فرو نبرد تا از تنهایی خود، با تامل بر سر رابطه میان فرد و کل کائنات، بهره

بردارد، کوشش وی همه آن بود تا در آن انزوای متروک‌اش دست کم کالبد تمدنی را که از آن مهجور مانده بود بازآفریند.

زیرا که رمان انگلیسی به جامعه و تفاهم عامه در باب ارزش‌های زندگی وابسته بود و آنچه ارزشمند میبود چیزی بود که رابطه‌ی اجتماعی را عوض می‌کرد - عشق و ازدواج، ستیزه و آشتی، بدست آوردن و یا از دست دادن پول و یا نگاه اجتماعی. البته می‌شد که جامعه را بباد انتقاد نیز گرفت اما این انتقاد همواره متوجه این نکته بود که چگونه مواضع اجتماعی مانع از تحقق اخلاق مقبول عمومی می‌شدند. ممکن بود که مانند Jane Austen بر رابطه‌ی میان طراوت و بداد و احساس و مواضع اجتماعی تأمل کرد یا همچون «Thackeray» نسبت میان اصالت و اخلاق را مورد مذاقه قرار داد و یا بسان «دیکنز» تأثیر اجتماع صنعتی را بر حیات فردی بمطالعه گرفت و یا سرانجام مانند George Eliot بتحقیق درباره‌ی امکانات خودشناسی و کسب درزمینه‌ی جامعه‌ی درعمل پرداخت اما در تمام این موردها «طراح» رمان با «سنبل»‌های همه‌شناخت پیش‌میرفت و همواره نویسنده از وجود اجتماع آگاه بود و بر آن همچون حقیقت اصلی زندگی‌گانی بشر نظر می‌کرد، حتی وقتی که بدان حمله می‌برد و یا آرزوی تغییرش را تبلیغ می‌کرد.

از این روی عرصه‌ی زمان‌های سده‌های هیژدهم و نوزدهم «نخجیرگاه» آرزویی سخن‌شناسی معطوف به جامعه‌شناسی است و میتوان پرسش‌های جامعه‌شناختی شایسته‌ی درباب رمان‌های امثال Richardson، «جین آستن»، «ناکری»، «دیکنز» و «جرج ایلیات» مطرح کرد. اما در مورد آثار نویسنده‌ی مانند Emily Brontë که تخیلی شاعرانه داشت دید جامعه‌شناختی سخت نارساست بر همین قیاس درباب رمان‌هایی که در سده‌ی بیستم بدست امثال «Wells»، «Galsworthy»، «Dos Passos» و حتی Faulkner (گوانیکه) اودر شیوه‌ی خودمانند شاعری کار می‌کند) نوشته شده‌اند میتوان سوال‌های بایسته‌ی از دیدگاه جامعه‌شناسی مطرح کرد اما در آثار «V. Woolf»، «D.H. Lawrence» و «Hemingway» چه میتوان کرد؟

با آنکه همینگوی به آدمی در اجتماع می‌پردازد، در اول‌الترین رمان‌هایش خالق اسطوره‌های قهرمانی است که از طبعی شاعرانه تراورده‌اند. خواستگاه‌های جامعه‌شناختی آثار لاورنس را کسانی که بروانشناسی او علاقه می‌ورزند به‌شمس‌بخشی تمام میتوانند تحقیق کنند اما وجود رابطه‌ی معقول میان این گونه تحقیق و مفهوم چگونگی روند تخیل او در رمان‌هایش شنیدن مورد شك است. این‌ها نکته‌هایی است که خواننده، بدون توجه بنتیجه‌هایی که میخواهد بگیرد، از دقت بر آن هاسود بسیار می‌برد.

نه همان منقدان مارگس گرا (که همواره همشان مقصود به توضیح آثار ادبی، یا مربوط ساختن آن‌ها بخاستگاه‌هایشان در عکس‌العمل فرادش نسبت به موقعیت طبقاتی که خود را در آن یافته می‌باشد) سخن‌سنجان دیگری همچون F.B. Bateson در کتاب:

«English Poetry: A Critical Introduction-1950» کوشیده‌اند تا دیدی جامعه‌شناختی را بر شعر اعمال کنند فصل دهم کتاب «بیت‌سن» خاص بحثی است درباره‌ی «Elegy» اثر «Gray». این بحث درست نقطه‌ی، مقابل بحثی است که Cleanth Brooks از همین شعر در کتاب بلندآوازه‌ی خود (The Well Wrought Urn) کرده‌است. «بیت‌سن» ازین نقطه آغاز می‌کند که Elegy در دو قسمت سروده شده است و قسمت دوم (که پنجاه و شش مصراع آخری شعر را در بردارد) از قسمت اول فرو مرتبه‌تر است.

«بیت‌سن» بر آن است که پاره‌ی دوم «Elegy» کوشش نابسامانی است از برای غیرشخصی کردن آن، پس از بخش درخشان نخستین که در آن تقابل و تضاد ایجاد شده میان «زندگی طبیعی و تقریبین حیوانی روستا» و «زندگی عبث و ساختگی خودبنیان» گری سال ۱۷۴۲ (مردی گم کرده دوست و وابسته) را فرابیش می‌آورد که گری سال ۱۷۴۱ (پیش از مرگ یگانه دوست صمیمی‌اش

Rickard West) رامی نکوهد. آنگاه «بیت سن»، پس از تحلیل جالبی که از جگونگی تصویرهای سنبولیک شعر به عمل می آورد چنین نتیجه میگیرد: «Elegy، علاوه بر چیزهای دیگر، نشانی از روزگار بود. التجائی بود برای عدم تمرکز، که طبقه‌ی حاکم پیش از حد شهری شده را از ریشه‌هایش در جامعه‌ی دهقانی که بر اساس خودرائی و استبداد خیر اندیشانه‌ی (۱) خانه‌ی اربابی استوار بود یاد می آورد.»

بیت سن تاریخ شعر انگلیسی را درش دبستان؛ انگلیسی-فرانسوی، چوسری، رنسانسی، آگوستینی، رومانیک و نو که یکی بعد از دیگری رواج یافته است می‌فشد و سپس شش نظام اجتماعی متعاقب یکدیگر را که این دبستان‌ها همزمان با آنها رواج یافته‌اند بر می‌شمارد- دوره‌ی فئودالیسم قانون دانان، دموکراسی محلی خرده مالکان، حکمرانی مطلق و متمرکز پیشکاران شهزاده، اولیکارشی منافع ملکی، پلوتوکراسی تجارت و حکومت اداره کننده. آنگاه وی می‌کوشد تا شعرهای ویژه‌ی رابه سازمان اجتماعی عهد آنها مربوط سازد و نشان دهد تا چگونه طرز اندیشه شاعر، تصویرهای شعر، حالت ذهنی شاعر همه و همه به عکس العمل شاعر در مقابل اجتماعی که جزوی از آن بوده ارتباط دارد. آنگاه از عنوان‌های فصل‌های کتاب او خالی از فایده‌ی نیست: «دموکراسی خرد مالکان و Miller's Tale اثر چوسر»، «پسر و ام‌دهنده»، و «L. Allegro, and il Penseroso» «سر یعترین راه خروج از منچستر، چهار قصیده‌ی رومانیک» و عنوان‌هایی ازین دست. از کار آقای بیت سن، نقل قول‌های کوتاه نمیتوان کرد چه با این کار قدرت و انسجام احتجاج‌های وی در هم می‌شکند (۱)

«پس از اشاره به نتیجه‌گیریهای «بیت سن» و سخن گفتن از

کتاب John F. Danby به نام Poets on Fortune's Hill، مؤلف از قول صورت‌گرایان ایراد می‌گیرد که کوشش‌هایی از قبیل نوشته آقای «وینبی» شاید بتواند بمانشان دهد که اثر مورد مطالعه چیست اما ماهیت آن را در حد اثری ادبی روشن نمی‌کند و آنگاه خود به ایراد صورت‌گرایان پاسخ می‌دهد که با همه‌ی این نکته‌گیریها اگر این شیوه بدرستی به کار گرفته شود خواننده نه همان به دلیل دانسته‌های خود واقف میشود بلکه متوجه بعض کیفیت‌های ادبی آثار نیز میگردد. وی آنگاه چنین ادامه‌ی گفتار میدهد»

از این روی میتوان گفت سخن‌شناسی معطوف به جامعه‌شناسی در افزودن به عمق ادراک ادبی ما علاوه بر توضیح خاستگاه‌های آن آثار میتواند موثر افتد.

(اما نکته‌ی که باید بدان توجه داشت این است که) سخن‌سنجی مارکس‌گرا، برویهم بسیار کمتر از این حساسیت نشان داده و همواره بدین قانع بوده که خاستگاه‌های اجتماعی اثری را توضیح کند یا آنکه طرز فکر نویسنده‌ی را از موقعیت ساختمان طبقاتی اش پی‌بجوید و یا حکم ابطال یا قبول آثار ادبی را باعتبار گرایش‌های آنها بسود یا زیان آرمان‌های سیاسی و اقتصادی که

۱- به اندازه‌ی دو صفحه از متن اصلی، که وقف منقولاتی است از متون مختلف، بدان سبب که آکنده از اشاره‌های گوناگون به آثار ادبی و اعصار اجتماعی ناشناخته برای زبان‌فارسی‌بود درین مجله‌نشر نمیشود. (این بخش در ترجمه‌ی کتاب که حوصله‌ی حاشیه‌های روشنگر را دارد، بطور کامل نشر خواهد شد) لیکن برای آنکه رشته‌نگسله با چند سطر از محذوفات تدارک‌گردیدند.

سخن‌سنج خود هواداران بوده صادر کنند. با این همه نباید از آثار ارزنده‌ی که بعضی سخن‌سنان مارکس‌گرا، یا متمایل به مارکس‌گرایی در پژوهش‌های تکوینی خود فراهم آورده‌اند غافل بود.

اثر «Christopher Caudwell» بنام «Illusion and Raelity» که در ۱۹۳۷ نشر شد و عنوان فرعی «ژوهشی در منابع شعر» را دارد و نیز اثر دیگر او بنام «Studies in a Dying Culture» که در سال ۱۹۳۹ منتشر شده است از آثار پراچ سخن‌سنان مارکس‌گراست کتاب «G. Hick» به اسم «Great Tradition» (۱۹۳۳) و اثر دیگرش با اسم «Transition» (۱۹۳۹) به رغم ساده‌گوئی‌هایی که در آن‌ها شده است و کوشش بیش‌ازحدی که در انتقال ارزش‌های اقتصادی و سیاسی به عرصه‌ی ادبیات در آن‌ها بعمل آمده از نوشته‌های جالب‌اند. مارکس‌گرایی، که در اصل نظریه‌ی است خاص توضیح‌تاریخ، بیشتر درخور توضیح تکوینی خاستگاه‌های اجتماعی آثار ادبی است تا مناسب ارزشیابی آن‌ها.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

پرتال جامع علوم انسانی

در معنی «حکمت»

« ترتیب این جلد اول از فهرست جدید ازینقرار است :

اولا کتب را بترتیب موضوع تقسیم نموده‌اند بچهار قسم ۱- حکمت و کلام و تصوف، ۲- منطق
۳- تفسیر، ۴- اخبار (و کویا از «حکمت» یک معنی بسیار عامی اراده شده است که کتابی در
خصوصی راه آهن از مشهد بطهران و دو کتاب در تعبیر خواب و کتابی در طبقات الارض و امثال
ذلک همه در آن گجانیده شده است) «

«مرحوم علامه قزوینی در نقد هر فهرست کتب کتابخانه‌ی آستانه قدس رضوی جلد

اول سنه ۱۳۴۵»